

İzmir'deki Geçmiş Dönem Yapılarının Eğitime Yönelik İşlevlere Dönüşümü

BU MAKALEDE, GELECEĞE YÖNELİK ARAŞTIRMALARA IŞIK TUTMASI AÇISINDAN GÜNÜMÜZE KADAR DÖNÜŞÜM GEÇİRMİŞ 21 EĞİTİM YAPISININ SÜREÇLERİ İNCELENMİŞTİR. SEÇİLEN ÖRNEKLER TARİHSEL-KÜLTÜREL, EKONOMİK, ÇEVRESEL NEDENLER AÇISINDAN KATEGORİZE EDİLMİŞ, DÖNÜŞÜMLERDEKİ ETKENLER İRDELENMİŞTİR

Ebru Alakavuk, İlker Kahraman, Eray Bozkurt, Çelen Ayşe Çelik

ÜSTTE Gelişim Koleji

SAĞ ÜSTTE Namık Kemal Lisesi

SAĞ ALTTA Behiye Hanım Anaokulu

Küçük Klüp

Beyaz Balon Anaokulu

G İzmir, çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış, yangın, deprem ve sel gibi felaketler yaşamış ve bu felaketlerde önemli binaları yok olmuş bir şehirdir. Şehirde; geçmişten günümüze kadar uzanan süreçte birçok yapı uygun bir şekilde değerlendirilemediği için yok olmaya devam etmektedir. Kent belleği açısından, yok oluşu engellemek ve mimari özelliği olan binaların ömrünü uzatmak için kamu ve özel sektör yatırımlarını doğru bir şekilde yönlendirmek gerekmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde “dönüşüm” kelimesinin karşılığı “-olduğundan başka bir biçime girme, başka bir durum alma, şekil değiştirme” olarak geçmektedir. Altınoluk (1999)’a göre binalarda dönüşümün karşılığı ise “binaların orijinal işlevlerini kaybetmesi veya işlevsel olarak eskimesi gerçekleştirildiğinde yapılması gereken müdahale” olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik ve işlevsel açıdan dönüşüm geçiren yapıların yaşam ömrü uzamaktadır.

Dönüşümde bir diğer önemli nokta ise ticari işletmelerin kendilerini yenileme ve yeni ihtiyaçlara göre kendisini biçimlendirmesidir. Ticari olarak büyüyen bir işletme, artan ihtiyaçlarını karşılamak üzere daha geniş bir binaya ihtiyaç duyacaktır. Bu ihtiyacı karşılamak üzere bir dönüşüm gerekecektir. Ancak bu dönüşüm yeni bir bina olarak karşımıza çıkabileceği gibi kent merkezi içinde yer alma isteğinden kaynaklı olarak kent merkezi içindeki tarihsel ve kültürel değeri olan bir binanın fonksiyon değişikliği yapılarak, yenilenmesi de olabilir.

İzmir’de tarihsel, kültürel, ekonomik ve çevresel nedenlerden dolayı dönüştürülmeyi bekleyen birçok bina bulunmaktadır. Geleceğe yönelik çalışmalara ışık tutması açısından günümüze kadar dönüşüm geçirmiş binaları inceleyerek bir değerlendirme yapılabilir. Aşağıda belirtilen dört kriter sebebi ile eğitim kurumları ile ilgili binalar çalışma sınırı olarak ele alınmıştır.

- Bina işlevi açısından fazla metrekareye sahip olması sebebi ile eğitim kurumlarının dönüşüme uygun olması.
- Yapıların, içinde buldukları ortamı zenginleştirip, çevresinin gelişmesinde önemli rol oynaması.
- Eğitim yapıları kullanım tipolojisinden kaynaklanan sebeplerle kent hayatına katkı sağlaması.
- Binaların yeniden kullanılmasıyla yerel sürdürülebilirliğe katkı sağlaması.

İncelenecek eğitim kurumlarına ait yapıları belirlemek için Altınoluk (1998) ve Orbaşlı (2008) tarafından tanımlanan kategoriler üzerinden sınıflandırma yöntemi hazırlanmıştır. Dönüşüm geçiren binanın aşağıdaki sınıflardan birine dahil olması hedeflenmiştir.

1. Tarihsel -Kültürel Nedenler İle

Dönüşen Yapılar: Binaların gelecek kuşakların kullanımına sunulmak üzere değerli bulunması. (toplumsal belleğin sürekliliği amacıyla dönüşüme uğramış yapılar bu kategoride değerlendirilecektir.)

2. Ekonomik Nedenler Sebebi İle

Dönüşen Yapılar: Binanın dönüşümü sonucu elde edilecek ekonomik parametresinin oranı ve eski yapının

yıkılmadan dönüştürülmesi ile elde edilen, ekonomik nedenler ile dönüşen yapılar.

3. Çevre Faktörü Etkisi İle Dönüşen

Yapılar: Binanın yakın çevresinde oluşan kentsel dönüşüm ve çevre değişimleri sebebi ile dönüşen yapılar.

Üniversiteler

Yakın zamanda kurulan üniversiteler incelendiğinde, tarihsel veya ekonomik nedenlerle binalar dönüşüm geçirmiştir. 2008 yılında eğitime başlayan İzmir Üniversitesi, daha önce dersane olarak kullanılan binayı, üniversiteye dönüştürmüştür. 2001 yılında kurulan Yaşar Üniversitesi'nin Selçuk Yaşar kampüsü binaları, orjinalinde boya ve bisiklet imalathanesidir. 2008'de tamamlanan tadilat projesiyle işlevi üniversite yapılarına dönüştürülmüştür. İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir Büyükşehir Belediyesine ait, kullanılmayan Grand Plaza Otel'i, tadilat projesi ile üniversiteye dönüştürülmüştür. 2009 yılında faaliyete geçen Gediz Üniversitesi, daha önce lise olarak kullanılan binalar dönüştürülerek üniversite kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Tarihsel-kültürel nedenlerden dolayı Alsancak'daki un fabrikası restore edilerek, günümüzde Yaşar Üniversitesi Alsancak kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Liselerin Dönüşümü

Gelişim Koleji, Karşıyaka'ya 8 km uzaklıktaki Ulukent Beldesi'nde 25 dönüm arazi üzerine kurulmuş bir eğitim kampüsüdür. Bu binalar daha önce, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'nde demir yolları yapılırken Fransızlar tarafından telsiz binası olarak inşa edilmiştir. Yunanlıların işgali ile Kurtuluş Savaşı sırasında karargâh olarak kullanılmıştır. Kurtuluş Savaşı

sonrası'nda Genç Cumhuriyet Dönemi'nde ilkokul olarak hizmet vermiştir.

Bornova Anadolu Lisesi, İzmir'in Bornova ilçesi'nde 200 dönümlük bir arazi üzerinde kurulmuştur. 1950'li yılların başında, İzmir'de eksikliği hissedilen yabancı dilde eğitim yapan yatılı bir okul arayışı sonunda, Fransız asıllı bir Levanten olan Edmond GIRAUD'ya ait arazi bu amaç için uygun bulunmuştur. Arazi üzerindeki zengin bitki örtüsü korunarak derslikler, yatakhaneler, yemekhane ve konferans salonu inşa edilerek günümüzde eğitim kampüsü olarak kullanılmaktadır.

Namık Kemal Lisesi binası, önceden Fransız Hastanesi olarak kullanılmış, İzmir'in kurtuluşuna kadar bir çok kez el değiştirmiş bir binadır. Lise, restorasyon çalışmalarıyla tarihi dokusu korunarak hâlen lise olarak eğitim vermektedir.

Anaokulu Yapıları

Şehrin merkezinde bulunan Beyaz Balon Güzelyalı-Karşıyaka şubeleri, Behiye Hanım, Çizgifilm ve Dokuzeylül anaokulları, önceki dönemlerde konut olarak kullanılmıştır. Anaokulu

işletmelerinin konut binaların tercih etmelerinin başlıca sebebi, iç mekanların boyut olarak anaokulu işlevine uygun olmalarıdır. Seçilen binaların bahçe içinde bulunmaları çocuklar için gerekli olan oyun alanlarının ve fiziki koşulların sağlanmasını desteklemiştir.

Tarihsel ve kültürel değeri olan La Fontaine, Murat Köşkü, Charlton Whittall malikânesi, Wilkinson Evi, Whittall konutu, Giraud evi, Bari Evi, Pannespanian Konutu ve Sari Köşk Ege Üniversitesi tarafından işlevleri dönüştürülerek korumaya alınmıştır. Günümüzde Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığı olarak kullanılan La Fontaine köşkü, 20. yüzyılın başlarında Fransız asıllı İngiliz vatandaşı La Fontaine ailesi tarafından konut olarak kullanılmaktaydı. Murat Köşkü, İngiliz Edwards ailesinin bir üyesi tarafından 1880 tarihinde inşa edilmiştir. Günümüzde "Toplum Merkezi" olarak bilinen Murat Köşkü, toplumsal duyarlılık projeleri ve öğrenci toplulukları için iletişim ve toplantı merkezi olarak hizmet etmektedir. Geçmişte Charlton Whittall malikânesinin bir bölümünü oluşturan

bu bina, daha sonra İngiliz Kulübü olarak kullanılmıştır. Bina günümüzde Ege Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi olarak hizmet vermektedir.

1865 yılında Herbert Whittall tarafından yaptırılan Wilkinson köşkü 2006 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları sonucu Ege Üniversitesi "50.Yıl Köşkü" olarak hizmet vermeye başlamıştır. 50. Yıl Köşkü, Ege Üniversitesi'nin kampüs alanı dışında çeşitli sanat etkinliklerinin düzenlendiği bir sanat merkezi olarak hizmet vermektedir.

Whittall Konutu, 18. yüzyıl başlarında Hollandalı rahibeler için manastır olarak inşa edilmiştir. Günümüzde Ege Üniversitesi Rektörlük İdari Binası olarak hizmet vermektedir.

Giraud evi, günümüzde Ege Üniversitesi Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı olarak hizmet vermektedir.

Bari Evi, farklı levanten ailelerinin mülkiyetinde konut olarak kullanılmıştır, günümüzde Ege Üniversitesi Lokali olarak hizmet vermektedir.

Pandespanian Konutu (Pandispanya Köşkü), Fransız Pandespanian ailesi tarafından yaklaşık 1880 yılında yaptırılmıştır. Ailenin 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde Fransa'ya göç etmesine dek konut işlevini sürdürmüş olan yapı, günümüzde "Yeşil Köşk" adı ile Ege Üniversitesi akademik ve idari personeli

“SÖZ KONUSU DÖNÜŞÜMLER, YAPILARIN GELECEK KUŞAKLARA AKTARILMASINI SAĞLADIĞINDAN, KÜLTÜREL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ DESTEKLER”

ile öğrencilerine kafe-restaurant hizmeti veren bir sosyal merkez olarak kullanılmaktadır.

Sarı Köşk, Ege üniversitenin ilk yıllarında misafirhane olarak hizmet vermiştir. 19. yüzyılın son çeyreğinde yaptırılmış olan bina, günümüzde Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin Dekanlık binası olarak hizmet vermektedir.

Sonuç

İncelenen örneklerde zaman içinde okul kapasitelerinin artması ve eğitim politikalarındaki değişiklikler sebebi ile hem fiziksel değişiklik hem de isim değişikliklerinin yapıldığı görülmektedir. Gerçekleşen dönüşümlerde diğer ortaya çıkan özellik ise okulların erişilebilirliğidir. İncelenen okullar ulaşım noktalarına ve kent merkezlerine yakındırlar. Dolayısıyla mevcut binaların eğitim yapılarına dönüştürülmesi kullanıcı açısından önem kazanmaktadır.

Örneklere bakarak ileride sosyal ve bilimsel faaliyetlerin eğitimde ağırlığının

ve zorunlu eğitim süresinin artmasının mekan ihtiyacını ön plana çıkaracağını söyleyebiliriz. Özellikle son zamanlarda İzmir'de vakıf üniversitelerindeki artış sebebi ile kent merkezlerinde yukarıda sayılan özelliklere sahip yapılardan uygun olanlar vakıf üniversiteleri tarafından tercih edilerek dönüşümleri gerçekleşmiştir.

Dönüştürülen yapıların seçiminde özellikle tarihsel ve kültürel yönden önemli olanlar ön plana çıkmaktadır.

Tabloya göre (Tablo 1) incelenen köşklere iç ve dış görünüm korunmuş olup, işlev değişikliğine gidilmiştir. Üniversitelerden Yaşar Üniversitesi Bornova kampüsü binalarının seçimi çevresinde Ege Üniversitesinin mevcudiyetinden dolayı hem çevresel hem de ekonomik nedenlere dahil edilebilir. Liseler ve anaokulları ise iç dönüşüm ve işlev değişimi geçirmiştir.

Söz konusu dönüşümler yapıların gelecek kuşaklara aktarılmasını sağladığından kültürel sürdürülebilirliği desteklediği söylenebilir. Bu sayede geçmiş yapı kültürümüzün günün

çağdaş gereksinimlere uygun olarak dönüşümleri ile kültürel mirasımız devam edebilmektedir.

Yapılar dönüşerek günümüz kent hayatına katkı sağlar hale gelmiştir. □

Ebru Alakavuk, Yrd. Dç. Dr. Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

İlker Kahraman, Öğr. Gör., Yaşar Üniversitesi Mimarlık
Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

Eray Bozkurt, Yrd. Dç. Dr., Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Çelen Ayşe Çelik, Öğr. Gör. Dr., Yaşar Üniversitesi
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

KAYNAKLAR

- Altınoluk, Ülkü (1998), Binaların Yeniden Kullanımı, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- Edwards, Brian (1999), Sustainable Architecture European Directives & Building Design, Architectural Press.
- Orbaşı, Aylin (2008), Architectural Conservation, Blackwell Publishing.
- Henehan, A. Dorothy, Woodson, R. Dodge, and Culbert, Stephen (2004), Building Change-of-Use, McGraw Hill.
- E. Bozkurt Arşivi
- <http://www.gelisim.k12.tr/default.asp?L=TR#1000>
- <http://www.bal.k12.tr/>
- <http://www.izmirnamikkemallisesi.k12.tr/>
- <http://www.izmirnamikkemalliselilerderneği.org.tr/>
- <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=10145&start=5>
- <http://www.panoramio.com/photo/450592>
- <http://www.nkl-ili.tr.gg/Ana-Sayfa.htm>
- <http://www.dokuzeylulanaokulu.com/web/okulumuz/hakimizda.html>

- <http://www.ege.edu.tr/index.php?lid=1&SayfaID=299&cat=details>
- <http://www.panoramio.com/photo/23583206&docid=aK-R4L49bGQqFM&w=1744&h=1259&ei=dghDTpftBsT4sgasXP DyBw&zoom=1>

SOL ÜSTTE Murat Köşkü

ÜSTTE Yeşil Köşk

Ege Lokali

Tablo 1. Eğitime bağlı yapıların dönüşüm nedenlerinin karşılaştırılması

Bina	Tarihsel/Kültürel Nedenler			Ekonomik Nedenler			Çevresel Nedenler		
	Dış dönüşüm	İç dönüşüm	İşlev değişimi	Dış dönüşüm	İç dönüşüm	İşlev değişimi	Dış dönüşüm	İç dönüşüm	İşlev değişimi
1. Murat Köşkü, Bornova			X						
2. Yeşil Köşk, Bornova			X						
3. La Fontaine Köşkü, Bornova			X						
4. Charlton Whittall Köşkü, Bornova			X						
5. Bari Evi, Bornova			X						
6. Charlton J. Giraud Evi, Bornova			X						
7. Sarı Köşk, Bornova			X						
8. Yaşar Üniversitesi, Bornova							X	X	X
9. Yaşar Üniversitesi, Alsancak				X	X	X			
10. İzmir Ekonomi Üniversitesi				X	X	X			
11. İzmir Üniversitesi				X	X	X			
12. Gediz Üniversitesi				X	X	X			
13. Gelişim Koleji		X	X						
14. Bornova Anadolu Lisesi		X	X						
15. Namık Kemal Lisesi		X	X						
16. Beyaz Balon, Güzelyalı		X	X						
17. Beyaz Balon, Karşıyaka		X	X						
18. Küçük Klüp, Karşıyaka		X	X						
19. Behiye Hanım Anaokulu		X	X						
20. Çizgi Film Anaokulu, Güzelyalı		X	X						
21. Dokuz Eylül Anaokulu, Mektupçu		X	X						